

Duhovnost v delovni terapiji – pregled literature

Prejeto 21. 9. 2018 / Sprejeto 21. 9. 2018

Znanstveni članek

UDK 615.851.3+133.2

KLJUČNE BESEDE: delovna terapija, duhovnost, znanje, praksa, celostna obravnava

POVZETEK - Delovna terapija je zdravstvena stroka, ki že nekaj desetletij uporablja na posameznika usmerjen pristop, kar vključuje tudi duhovni vidik. Kljub temu pa v praksi še vedno obstaja dilema o tem - kaj duhovnost je in kako konkretno jo vključiti v prakso. Namen prispevka je poiskati izsledke raziskav glede percepcije duhovnosti med delovnimi terapevti in njihovih izkušenj z uporabo le-te v praksi. Izvedena je bila deskriptivna študija, in sicer pregled znanstvenih virov. Vključitveni kriteriji: vsebinska ustreznost, vrsta in starost članka, jezik: slovenščina ali angleščina in dostopnost v polnem besedilu. V končno analizo in sintezo je bilo vključenih 12 člankov, ki vsebujejo predstavitev kvalitativne raziskave. Ugotovljeno je, da je duhovnost med delovnimi terapevti še vedno težko opredeljiva in, da bo potreben temeljit pretes za stroko pomembnih dokumentov (npr. izobraževalni standardi) ter razvoj in izvedba vseživljenjskega izobraževanja na temo duhovnosti. Delovni terapevti posedujemo okupacijo, ki je naš osnovni terapevtski medij in v sebi nosi tudi elemente duhovnosti, ki se jih bomo morali naučiti prepoznavati.

Received 21. 9. 2018 / Accepted 21. 9. 2018

Scientific article

UDC 615.851.3+133.2

KEY WORDS: occupational therapy, spirituality, knowledge, practice, holistic treatment

ABSTRACT - Occupational therapy is a healthcare discipline that has been using a client-centred approach for the past few decades, including the aspects of spirituality. However, it remains unclear what spirituality is and how to best include it in the occupational therapy treatment process. The aim of this paper is to summarize the findings of previous research that examined the perception of spirituality among occupational therapists and their experience with using this concept in practice. A descriptive study was performed that involved a comprehensive literature review. The inclusion criteria were: focus on the topic of interest; type of article and year of publication; language used – English or Slovenian; availability of full text. The final analysis and synthesis included 12 articles which employed mainly qualitative methodology. We conclude that spirituality remains poorly defined among occupational therapists. It will most likely be necessary to re-evaluate some of the discipline's key documents, for instance, academic standards, as well as develop and offer ongoing training in the area of spirituality. Occupational therapists use occupation as their main therapeutic medium. It needs to be recognized that occupation involves, among other things, elements of spirituality. Therefore, it is essential to be able to acknowledge and appreciate that in our everyday work.

1 Uvod

Ljudje težko najdemo besede, ko želimo povedati, kaj smo mislili s tem, ko uporabimo besedo duhovnost. Vsi pa verjetno priznavamo obstoj neke vrste duhovne narave nas samih in v življenju vseh živih bitij (Hasselkus, 2002). McFadden in Gerl (1990, str. 37) pravita, da »če ne moremo jasno definirati duhovnosti, to še ne pomeni, da duhovnosti ni.« Večina raziskovalcev se strinja, da je duhovnost širok in kompleksen koncept, za katerega obstajajo številne definicije (Hussey, 2009). Unruh in sodelavci (2002) so raziskali definicije duhovnosti v zdravstveni literaturi in ugotovili, da le-te lahko poudarjajo: (1) odnos do Boga, duhovnega bitja, nadnaravnega ali do

nečesa višjega od nas, (2) odsotnost jaza, (3) transcendenco, kar ni povezano z vero v nekaj višjega, (4) obstoj nematerialnega sveta, (5) pomen in smisel življenja, (6) življenjsko silo posameznika ali integralni vidik posameznika, (7) povezanost vsega naštetega. Definicija duhovnosti ima lahko posvetno ali versko dimenzijo, odvisno od posameznika (Hasselkus, 2002) in področja, ki duhovnost definira. Da bi se izognili institucionalnim in doktrinarnim vidikom duhovnosti, se je v mnogih družbah pojavila težnja po posvetnem definiranju duhovnosti, kar izključuje »sveto« (Hill idr., 1998). Da bi duhovnost približal zdravstveni praksi, pa je Puchalski (2001) definiral duhovno oziroma sočutno skrb, ki naj bi vključevala celostno obravnavo posameznika, in sicer na fizičnem, čustvenem in duhovnem nivoju.

Delovna terapija (v nadaljevanju DT) je na uporabnika usmerjena zdravstvena stroka, ki promovira zdravje in dobro počutje skozi okupacijo. Primarni cilj DT je ljudem omogočiti vključitev v vsakodnevne dejavnosti. Delovni terapevti (v nadaljevanju Dth) ta cilj dosežejo tako, da s posameznikom ali skupino delajo v smeri vzpostavitve spretnosti za vključitev v okupacije, ki jih želijo, rabijo ali jih morajo izvesti, ali pa tako, da prilagodijo okupacijo ali okolje za boljšo podporo pri okupacijski vključenosti (World Federation of Occupational Therapy, 2012). Osnovni terapevtski medij Dth je okupacija in je definirana kot »v cilj usmerjeno, za posameznika smiselno delovanje, ki se razprostira skozi čas in je običajno sestavljeno iz nekaj nalog« (Christiansen idr., 2005, str. 548).

Po redukcionističnem obdobju v delovni terapiji, ki se je osredotočalo predvsem na človekovo telo, se je med vodilnimi Dth pojavilo prizadevanje, da bi človeka obravnavali celostno in v to vključili tudi duhovni vidik. Leta 1991 je kanadsko združenje Dth objavilo Model izvedbe okupacije in v tem modelu duhovnost predstavilo kot osrednjo komponento posameznika (Canadian Association of Occupational Therapists, 1991). Ameriško združenje Dth (American Occupational Therapy Association, 1995) pa je duhovnost razvrstilo na okupacijsko področje širših dnevnih aktivnosti. V Ameriki so definirali tudi duhovno naravo okupacije, in sicer kot »ne-fizični in ne-materialni vidik obstoja, ki vpliva na posameznikovo naravo in smisel življenja« (American Occupational Therapy Association, 1995, str. 1015). Od leta 1979 pa so o duhovnosti razpravljali in pisali tudi Dth v Evropi (Hasselkus, 2002).

Peloquin (1997) navaja, da okupacijo lahko vidimo kot fenomen, ki vzpodbuja in širi človekovega duha. Collinsova (1998) pa jo je označila kot neke vrste »pogoj« za duhovne izkušnje. Tako v delovni terapiji nekateri govorijo o duhovnosti kot o komponenti posameznika, drugi pa jo bolj povezujejo s posameznikovo okupacijo. Molineux (2004) pravi, da je duhovnost lahko sestavni del delovnoterapevtskega procesa ali izid delovne terapije, včasih pa je lahko oboje. Duhovnost je vsekakor tesno povezana s posameznikovo okupacijo.

Na temo duhovnosti v DT zasledimo precej literature v angleškem jeziku, v slovenščini pa le nekaj diplomskih del. Duhovnosti je v študijskem programu DT namenjeno le nekaj ur predavanj (Lebar idr., 2011). Da bi raziskali, kako je z razumevanjem in prakticiranjem duhovnosti med Dth po svetu, smo pregledali literaturo na to temo.

2 Metode

Za raziskavo je bila uporabljena metoda pregleda znanstvene literature na temo duhovnosti v DT. Pregled literature je sistematičen proces, ki vključuje: definicijo raziskovalne teme, razvoj protokola (intervencije, primerjave, vključitveni in izključitveni kriteriji ipd.), vzorčenje (opredelitev raziskav za pregled), zbiranje podatkov (iskanje literature), analiza podatkov (ocena kakovosti raziskav in analiza rezultatov) ter prikaz pregleda (Littel, Corcoran in Pillai, 2008). Vprašanje, ki je usmerjalo iskanje literature je »Kakšne so ugotovitve raziskav glede percepcije duhovnosti med Dth in njihovih izkušenj z uporabo duhovnosti v praksi?« Za vključitev raziskave v pregled so bili uporabljeni naslednji kriteriji: predstavitev empirične raziskave, ki je preučevala vključevanje duhovnosti v delovnoterapevtsko prakso in je bila objavljena v obdobju od 2010 do 2018, objava v slovenskem ali angleškem jeziku, objava v znanstveni reviji ali magistrska in doktorska dela ali zunanja strokovna recenzija. Iskanje literature je potekalo julija in avgusta 2018, in sicer z uporabo slovenske vzajemne bibliografsko-kataložne baze podatkov COBIB.SI in Digitalne knjižnice Univerze v Ljubljani, ki omogoča dostop do podatkovnih baz, kot so: Sage, EBSCOhost, Taylor & Francis, Oxford University Press, Web of Science, Scopus idr. Diplomski dela pa so bila dostopna v knjižnici Zdravstvene fakultete v Ljubljani. V slovenščini uporabljene ključne besede, povezane z Boolovim operatorjem (AND), so bile: duhovn*, delovn* terap*, obravnava, praksa, v angleščini pa: spirit*, occupational therap*, treatment or intervention or practice. Tabela 1 prikazuje vključitvene in izključitvene kriterije.

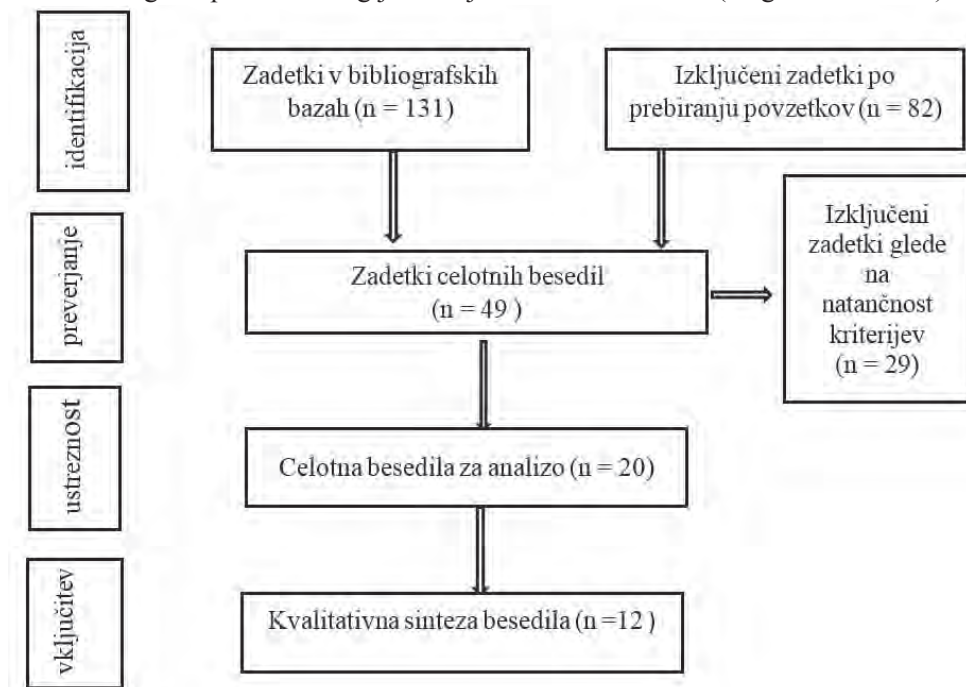
Tabela 1: Vključitveni in izključitveni kriteriji

<i>Kriterij</i>	<i>Vključitev</i>	<i>Izključitev</i>
osrednji koncept	duhovnost	drugi koncepti
profesija	delovna terapija	samo druge profesije, študenti
vrsta publikacije	objavljeni članki (izvirni znanstveni članki), mag. naloge, disertacije	neobjavljeni materiali, pregledni članki, diplomska dela 1. stopnje
časovno obdobje	2010-2018	starejši od 10 let
jezik	slovenski, angleški	drugi jeziki
dostop	celotna besedila	kratka poročila, povzetki

2.1 Rezultati pregleda

Z uporabo ključnih besed in njihovim povezovanjem z Boolovim operatorjem »AND« smo dobili širši nabor relevantnih virov, ki so prosto dostopni v celih besedilih. Najdeno je bilo 131 virov, in sicer 129 v angleščini in 2 v slovenščini (diplomski deli 1. stopnje). Po pregledu naslovov, povzetkov in vrste raziskav je ostalo 49 člankov. Po pregledu ustreznosti člankov glede na kriterije je ostalo 20 člankov, po temeljitnem prebiranju pa 12 člankov, ki so vključeni v končno analizo in sintezo. Proces pridobivanja virov je prikazan v sliki 1.

Slika 1: Diagram poteka strategije iskanja in izbora literature (diagram PRISMA)

2.2 Ocena kakovosti pregleda in opis obdelave podatkov

Izbor člankov je temeljil na vsebinski ustreznosti, znanstvenosti, aktualnosti in dostopnosti. Pregled literature je ponudil devet kvalitativnih raziskav, dve anketi (kvantitativni) in eno kombinirano raziskavo (kvalitativno-kvantitativna). Kot rečeno v uvodu, je duhovnost težko določljiv koncept in bi ga težko merili, kar pojasnjuje večinoma kvalitativno naravo v pregled vključenih raziskav. Relevantni članki, ki opisujejo opredelitev in vključevanje duhovnosti v DT (glej tabelo 2), so obdelani s kvalitativno vsebinsko analizo. Rezultati analize in sinteza pregleda pa so predstavljene v tabeli 3.

3 Rezultati

V tabeli 2 je predstavljen seznam virov, vključenih v vsebinsko kvalitativno analizo.

Tabela 2: Seznam raziskav vključenih v podrobno analizo

<i>Avtorji</i>	<i>Metodologija</i>	<i>Namen</i>	<i>Vzorec</i>	<i>Ugotovitve</i>
Morris idr. (2014)	kvantitativna raziskava (anketa)	raziskati percepcijo duhovnosti med Dth (z vidika prakse, trenutnega in bodočega izobraževanja)	97 Dth	Tri pomembna področja za razvoj; standardi formalnega izobraževanja, ocenjevalni instrumenti, razvoj programov vseživljenjskega izobraževanja.
Hess in Ramugondo (2014)	Kvalitativna raziskava (multiple – študije primerov)	raziskati proces kliničnega sklepanja za ugotavljanje, če so duhovne dejavnosti uporabnikov psihiatrije pokazatelj zdravega vedenja ali pa manifestacija duševne bolezni	5 Dth, dokumentacija in zapiski	Duhovnost bi morali ocenjevati z upoštevanjem posameznikovega procesa »oblikovanja smisla«, z vidika koristi za zdravje, s pridobitvijo uporabnikov zgodbe in z upoštevanjem kulturnih norm.
Hemphill (2015)	kvalitativna raziskava (študija primera)	predstaviti in preveriti ocenjevalne instrumente primerne za ocenjevanje v delovni terapiji	1 ambulantni pacient, bivši odvisnik od prepovedanih drog	Ocenjevanje duhovne zgodovine je sestavni del celostne obravnave uporabnikov.
Bray, Egan in Beagan (2012)	kvalitativna raziskava	raziskati izkušnje Dth (evangeličanov) z duhovnostjo – kot pomembno strokovno domeno	7 Dth (evangelistične krščanske vere)	Krščanstvo je bilo prepoznano kot vir za sočutno prakso (osebna molitev ter krščanske vrednote).
Bursell in Mayers (2010)	kvalitativna raziskava (fenomenološki pristop)	raziskati kako zdravstveni delavci različnih strok razumejo duhovnost pri obravnavi oseb z demenco ter kako zagotavljajo duhovne potrebe le-teh	4 medicinske sestre, 2 delovna terapevta, 2 fizioterapevta, 2 zdravnika, 1 logoped (n = 11)	Duhovne potrebe oseb z demenco je treba upoštevati; potrebna je definicija duhovnosti za prakso; raziskati moramo potrebe po izobraževanju za duhovno oskrbo.
Thompson in Gee (2018)	kvantitativna raziskava (anketa)	raziskati spoštovanje religij/e v delovnoterapevtski praksi	181 članov ameriškega združenja Dth	Ugotovljena je potreba po usposabljanju študentov delovne terapije za poglobljeno analizo aktivnosti; ne moremo govoriti o različnih religijah in duhovnosti.

Brémault-Phillips idr. (2015)	kvalitativna raziskava (fokusne skupine, pregled dokumentacije)	raziskati vrednost uporabe ocenjevalnega instrumenta »duhovna zgodovina« v praksi, ugotoviti ovire za uvedbo duhovnosti v na uporabnika usmerjeno prakso in poiskati način za uvedbo	4 medicinske sestre, 1 delovni terapevt, 1 fizioterapevt, 1 zdravnik in 1 socialni delavec	Vključitev duhovnosti v obravnavo ima pozitivne učinka na nivoju organizacije, klinike/oddelka, stroke/posameznika in uporabnika.
Smith in Suto (2012)	kvalitativna raziskava (fenomenološka)	raziskati pomen religije in/ali duhovnosti za osebe z diagnosticirano shizofrenijo	9 oseb z diagnosticirano shizofrenijo, vključenih v skupnostno obravnavo	Prakticiranje religiozne/duhovne dejavnosti za obvladovanje simptomov bolezni in za osmisletev življenja.
Romli, in Yunus (2016)	kvantitativna raziskava (anketa)	raziskati zavedanje in vpliv muslimanske kulture na delovne terapevte	119 Dth	Za boljšo prakso bo treba ločiti med prepričanji/vrednotami ter aktivnostmi na duhovnem področju.
Lawson,, Cline, French in Ismael (2017)	kvalitativna raziskava (pol strukturiran intervju)	raziskati percepcijo 1-urne vključenosti v umetniško delavnico	21 pacientov v postopku presaditve kostnega mozga in krvi	Dosežena je pozitivna smiselna dejavnost, možnost izražanja upanja in duhovnosti, dober način, da mine čas.
Ben - Arye idr. (2016)	kvantitativno/kvalitativna raziskava	raziskati učinke integrirane kuharske delavnice	86 pacientov ki prejemajo kemoterapijo, z izraženimi težavami v prebavi	Prisotna je boljša kvaliteta življenja: zmanjšanje prebavnih težav, stresa in utrujenosti, izboljšanje zavedanja zdrave priprave obrokov in duhovnosti.
Jones (2016)	kvalitativna raziskava	raziskati, kako Dth vključujejo duhovnost v prakso in razviti model za prakso	4 Dth zaposleni v javnem zdravstvu	Dobimo model, ki lahko pomaga v praksi, pri izobraževanju in raziskovanju, kako duhovnost je ali naj bo vključena v delovno terapevtsko prakso.

Tabela 3: Sinteza pregleda literature po temah

<i>Tema</i>	<i>Opis</i>	<i>Avtorji</i>
Duhovnost kot pomembno področje v DT	Dth duhovno področje vidijo kot pomembno v DT procesu.	Bursell in Mayers (2010); Morris idr. (2014); Hess in Ramugondo (2014); Hemphill (2015); Jones (2016)
	Duhovnosti se posveča premalo pozornosti, tako v praksi kot v izobraževanju.	Morris idr. (2014)
Potreba po natančnejši opredelitvi duhovnosti	Med Dth je problem že sama definicija duhovnosti, zato jo bo treba bolj natančno opredeliti.	Bursell in Mayers (2010); Romli in Yunus (2016); Jones (2016)
	Dostikrat se pomeša prepričanja in vrednote z aktivnostmi na duhovnem področju.	Romli in Yunus (2016)
Duhovnost kot sestavni del DT obravnave	Vključitev duhovnosti v DT se prične z razvojem pozitivnih stališč, prepričanj in vrednot Dth, povezanih z duhovnostjo.	Jones (2016)
	Pomembna je vzpostavitev terapevtskega odnosa, ki je občutljiv za uporabnikov odnos do duhovnosti in izkušnje na tem področju.	Jones (2016)
	Pri celostni obravnavi je ocenjevanje duhovnosti nujno.	Hemphill, (2015)
	Vključitev posameznega uporabnika v zanj smiselne in pomembne dejavnosti ter življenjske situacije.	Hemphill, (2015)
	Vključevanje elementov duhovnosti v DT spodbuja usmerjenost na uporabnika, izboljša kontakt terapevt – uporabnik, izboljša zadovoljstvo zdravstvenih delavcev pri delu in kakovost medsebojnih odnosov v zdravstvenem timu.	Brémault - Phillips idr. (2015)
	Najpogostejši razlogi za vključevanje duhovnosti v DT: to je za posameznika smiselna in pomembna dejavnost, pomembna za zdravje in dobro počutje, je pomemben vidik poznavanja posameznika, pomeni vključenost v ameriški okvir prakse in je pomembna vsebina formalnega izobraževanja.	Thompson in Gee (2018)
Duhovnost v okupaciji	Prostovoljna umetniška delavnica v sebi nosi tudi duhovno komponento.	Lawson, Cline, French in Ismael (2017)
	Integrirana kuharska delavnica lahko pri posamezniku poveča zavedanje lastne duhovnosti.	Ben - Arye idr. (2016)
Učinki duhovnosti na uporabnike	Duhovna dejavnost je primerna za obvladovanje simptomov bolezni in osmislitev življenja.	Smith in Suto (2012)
	Duhovnost uporabnike opolnomoči in jim pomaga preživeti težka obdobja v času zdravljenja.	Smith in Suto (2012)

Prakticiranje duhovnosti med Dth	Duhovnost je lahko vir za sočutno zdravstveno obravnavo.	Bray, Egan in Beagan (2012); Smith in Suto (2012)
	Verni Dth naj pri vključevanju verskih dejavnosti v prakso upoštevajo omejitve posvetnega delovnega okolja.	Bray, Egan in Beagan (2012)
Potrebni ukrepi za izboljšanje	Pregledati in posodobiti je treba standarde formalnega izobraževanja.	Morris idr. (2014)
	Študente DT usposobiti za poglobljeno analizo okupacije, kar jim bo omogočilo prepoznati znake uporabnikove duhovnosti.	Thompson in Gee (2018)
	Več pozornosti posvetiti razvoju in implementaciji ocenjevalnih instrumentov za področje duhovnosti.	Morris idr. (2014)
	Razviti programe vseživljenjskega izobraževanja, ki bi vključevali tudi duhovnost.	Morris idr. (2014)
	Potrebna je podpora vodstva organizacije (poslanstvo in vizija).	Brémault - Phillips idr. (2015)

4 Razprava

Pregled literature je pokazal, da je duhovnost tista, ki jo Dth prepoznajo kot pomembno v delovnoterapevtskem procesu (Bursell in Mayers, 2010; Morris idr., 2014; Hess in Ramugondo, 2014; Hemphill, 2015). Vendar Morris in sodelavci (2014) ugotavljajo, da čeprav Dth prepoznajo duhovnost kot pomembno, jih večina meni, da ji je namenjeno pre-malo pozornosti tako v praksi kot v izobraževanju (formalnem in vseživljenjskem). Nekatere raziskave (Bursell in Mayers, 2010; Romli in Yunus, 2016; Jones, 2016) ugotavljajo, da je med Dth problem že sama definicija duhovnosti, zato se kaže potreba po bolj jasni opredelitvi duhovnosti in njeni konkretni uporabi v praksi. Romli in Yunus (2016) ugotavljata, da prihaja do zmede glede tega, kaj duhovnost sploh je, dostikrat se pomešajo prepričanja/vrednote z aktivnostmi na duhovnem področju, zato bo za boljšo prakso treba te zadeve ločiti in jasno definirati.

Kljub nejasni definiciji duhovnosti pa Dth o njej razmišljajo, nekateri ocenjujejo uporabnikovo duhovno področje (Hemphill, 2015) in elemente duhovnosti vključujejo v prakso (Smith in Suto, 2012; Bray, Egan in Beagan, 2012; Hemphill, 2015). Hemphill (2015) pravi, da je ocenjevanje duhovnosti pri posamezniku sestavni del na uporabnika usmerjene prakse, če ne ocenjujemo tega področja, tudi težko govorimo, da delamo celostno. Podobno ugotavljajo Brémault - Phillipsova in sodelavci (2015), ki pravijo, da vključevanje duhovnosti v obravnavo spodbuja usmerjenost na uporabnika, izboljša kontakt terapevt – uporabnik, izboljša zadovoljstvo zdravstvenih delavcev in kakovost medsebojnih odnosov v zdravstvenem timu. Thompson in Gee (2018) sta ugotovila najpogostejše razloge, zakaj Dth uporabljajo duhovne dejavnosti pri svojem delu: uporabniki jo prepoznajo kot smiselno in prioriteto dejavnost, je pomembna komponenta zdravja in dobrega počutja, terapevtova lastna duhovnost ju je privedla do spoznanja, da je to pomemben vidik poznavanja posameznika, ker je

duhovnost vključena v ameriški okvir prakse in ker je pomembna tudi v formalnem izobraževanju.

V raziskavah so navedeni nekateri ukrepi za boljšo implementacijo duhovnosti v prakso. Morris in sodelavci (2014) pravijo, da bi bilo treba za boljšo vključitev elementov duhovnosti v delovnoterapevtsko prakso razviti standarde formalnega izobraževanja, ocenjevalne instrumente in programe vseživljenjskega izobraževanja, ki bi vključevali tudi duhovnost. Brémault - Phillipsova in sodelavci (2015) pa pravijo, da bi vključitev duhovne komponente v obravnavo lahko bila bolj podprta s poslanstvom in vizijo organizacije. Vodstvo organizacije bi le-to lahko podprlo z zagotavljanjem izobraževanja, ki bi zdravstvene delavce usposobilo za bolj kompetentno delovanje na duhovnem področju in dosledno uporabo temu primernih ocenjevalnih orodij.

Dve raziskavi (Bray, Egan in Beagan, 2012; Smith in Suto, 2012) sta preučevali pomen/učinek verskih dejavnosti na obravnavo. Bray, Egan in Beagan (2012) so raziskovali učinke veroizpovedi Dth na njihovo delo. Raziskava je pokazala, da je krščanstvo lahko vir za sočutno zdravstveno obravnavo (osebna molitev in krščanske vrednote), veroizpoved je del osebne identitete posameznega Dth. Verni Dth se pri svojem delu posvečajo tudi verski dejavnosti. Vendar bi verni Dth morali glede verskih dejavnosti ravnati v skladu z omejitvami posvetnega delovnega okolja.

Duhovna dejavnost je nekaj, kar ima lahko za posameznika globlji pomen in mu daje smisel, zato je smotrno raziskovati učinke duhovnih dejavnosti na uporabnike DT. Smith in Suto (2012) sta raziskovala duhovne dejavnosti med osebami, ki imajo diagnosticirano shizofrenijo. Ugotavljata, da je prakticiranje duhovne dejavnosti primerno za obvladovanje simptomov bolezni in za osmislitev življenja takega človeka. Duhovnost je tem osebam pokazala pot k iskanju smisla, jih opolnomočila in jim pomagala preživeti težka obdobja v času zdravljenja.

Kot rečeno, okupacija v sebi nosi tudi duhovno komponento in v praksi zasledimo nekaj raziskav, ki to potrjujejo. V eni od teh so Lawson, Cline, French in Ismael (2017) med pacienti, ki so v postopku presaditve kostnega mozga in krvi, uvedli prostovoljno umetniško delavnico in ugotavljali njene učinke na vključene. Delavnica se je izkazala kot pozitivna smiselna dejavnost, ki vključenim daje možnost izražanja upanja in duhovnosti in je dober način za zapolnitev časa. Ben - Arye in sodelavci (2016) pa so med prejemniki kemoterapije z izraženimi prebavnimi težavami izvedli integrirano kuharsko delavnico, ki so jo vključeni ravno tako doživeli kot pozitivno, saj jim je izboljšala kvaliteto življenja: zmanjšanje prebavnih težav, stresa in utrujenosti, izboljšanje zavedanja pomena zdrave priprave obrokov in duhovnosti.

Thompson in Gee (2018) ugotavljata potrebo po usposabljanju študentov DT za poglobljeno analizo okupacije/aktivnosti, ki jim bo omogočila prepoznati znake uporabnikove duhovnosti. Jonesova (2016) je v svoji doktorski disertaciji izdelala model, ki delovnim terapevtom lahko služi kot pomoč za prakso, izobraževanje in raziskovanje, kako duhovnost je ali naj bo vključena v delovnoterapevtsko prakso. In sicer naj bi Dth najprej spoznal svojo lastno duhovnost in razvil pozitivna stališča, prepričanja in vrednote, povezana z duhovnostjo, sledi razvoj učinkovitega terapevtskega odnosa, ki naj bo občutljiv na uporabnikove vrednote in prepričanja ter s tem povezane

izkušnje. Potem je vključitev posameznega uporabnika v zanj smiselne in pomembne dejavnosti ter življenjske situacije, pri tem je treba upoštevati naslednje: trpljenje, biti, postati, smisel, povezanost, osredotočenost in transcendenco. Ob upoštevanju tega se posameznik vključuje v duhovne dejavnosti, kar ga privede do dobrega duhovnega počutja oziroma zdravlja.

5 Zaključek

Večina zdravstvenih poklicev v današnjem času uporablja na uporabnika oziroma na posameznika usmerjen pristop, ki vključuje tudi duhovni vidik. Vendar pa duhovnost lahko razumemo različno, zato je pomembno, da se zdravstveni delavci, kamor spadamo tudi Dth, na tem področju čim bolj izobrazimo in usposobimo za delo.

Po pregledu literature ugotavljamo, da med Dth še vedno obstajajo različni pogledi na to, kaj duhovnost je, čeprav se o njej razmišlja, se jo ocenjuje in uporablja v praksi. Dth imamo naš terapevtski medij – okupacijo, ki v sebi nosi tudi elemente duhovnosti.

V pregled vključene raziskave ugotavljajo potrebo po ponovnem pretresu delovnoterapevtskih dokumentov, predvsem izobraževalnih standardov in študijskih programov. Za Dth v praksi pa bo, v okviru vseživljenjskega izobraževanja, treba organizirati delavnice na temo duhovnosti. To jim bo pomagalo pri refleksiji lastne duhovnosti, prepoznavanju duhovnosti drugih in pri implementaciji le-te v prakso.

Cecilija Lebar, MSc

Spirituality in Occupational Therapy – a Literature Review

People often struggle to explain what they mean by the word spirituality. Most researchers agree that spirituality is a wide and complex concept that can be defined in different ways (Hussey, 2009). Depending on the individual's point of view and area of expertise, spirituality can have either a secular or a religious connotation (Hasselkus, 2002). To avoid the institutional and dogmatic influences, there has frequently been an inclination to define spirituality in lay terms, thus avoiding the element of "sacredness" (Hill et al., 1998). To bring spirituality closer to contemporary healthcare, Puchalski (2001) described spiritual or empathic care that involves a holistic treatment of the individual, including his or her physical, emotional and spiritual dimensions.

Occupational therapy (OT) is a client-centred healthcare discipline that promotes health and well-being by focusing on the concept of occupation. The primary goal of OT is to enable people to participate in everyday activities (World Federation of Occupational Therapy, 2014). The main therapeutic medium of occupational therapists (OTs) is occupation defined as "goal-directed pursuits that typically extend over time,

have meaning to the performer, and involve multiple tasks” (Christiansen et al., 2005, p. 548).

Following a somewhat reductionistic period in OT, the leading OTs now started to favour a more holistic treatment of clients that would include a spiritual aspect of care. In 1991, the Canadian Model of Occupational Performance was developed, putting spirituality at the centre of the individual (Canadian Association of Occupational Therapists, 1991). American Occupational Therapy Association (1995) also lists spirituality as an instrumental activity of daily living. Since 1975, spirituality has been included in the discourse and writing of European occupational therapists as well (Hasselkus, 2002). In OT, some understand spirituality as a component of the individual, while others connect it with the individual’s occupations.

In Slovenia, not many academic works to date explored spirituality in the context of occupational therapy. Furthermore, OT curriculum includes only a few hours of lectures on this topic (Lebar et al., 2011). To increase our knowledge of how spirituality is understood and used by OTs worldwide, we conducted a literature review.

The following inclusion literature search criteria were used for empirical study exploring the inclusion of spirituality in OT practice: published between 2010 and 2018; written in English or Slovenian language; published in a scientific journal or is a master’s thesis or a doctoral dissertation; peer-reviewed. The search was completed between July and August 2018 using the Slovenian co-operative online bibliographic database COBIB.SI as well as the Digital Library of the University of Ljubljana portal, which provides access to databases of the most important publishers, including Sage, EBSCOhost, Taylor & Francis, Oxford University Press, Web of Science, Scopus and others. Bachelor theses were available for review in the library of the Faculty of Health Sciences in Ljubljana. In Slovenian, the following keywords were entered, using the Boolean search (AND): duhovn, delovn* terap*, obravnava, praksa. These corresponded to the following English terms: spirit*, occupational therap*, treatment or intervention or practice. In total, 131 sources were identified; 129 in English and 2 in Slovenian (both bachelor’s theses). After reviewing all the titles, summaries and types of studies, 49 articles were identified. A further scrutiny of the papers reduced the number to 20 articles, which were read in detail to establish if they met all the inclusion criteria. Twelve articles were included in the final review and synthesis. The articles were analyzed based on the author; year of publication, methodology, purpose of the study, sample and results. Out of the 12 studies, 9 were qualitative, two were quantitative (surveys) and one used mixed methodology (qualitative and quantitative). The most often researched topics were perception of spirituality and ways of integrating spirituality into practical work. Two studies examined the perception of spirituality among OTs, two the application of spirituality in practice, two evaluated the assessment instrument “Spiritual History”, two the experience of religious OTs with the practice of spiritual activities, and one study explored how different religions were respected in OT practice. In one study, occupational therapists were asked about the meaning spirituality for users, while two explored the spiritual components of specific occupations.*

This literature review showed that OTs recognize spirituality as an important concept of the OT process (Bursell & Mayers, 2010; Morris et al., 2014; Hess & Ramugondo, 2014; Hemphill, 2015). However, Morris and colleagues (2014) argue that although most OTs view spirituality as important, they also think that the topic receives (too) little attention, both in practice and during education (formal education and lifelong learning). Some studies also found that the definition of spirituality presents a problem among OTs and suggested a clearer definition of spirituality and guidelines regarding its use in practice (Bursell & Mayers, 2010; Romli & Yunus, 2016; Jones, 2016). While there appear to be some ambiguities regarding the definition of spirituality, OTs often consider this concept and use it in practice (Smith & Suto, 2012; Bray, Egan & Beagan, 2012; Hemphill, 2015). Hemphill (2015) argues that assessment of spirituality should be an integral part of a client-centred practice. Furthermore, Brémault - Phillips and colleagues (2015) found that inclusion of spirituality facilitates the focus on the user, improves the interaction between the therapist and the user, improves the satisfaction of healthcare professionals and their work relationships. Thompson and Gee (2018) report that the most common reasons for including spirituality in OT practice are: users recognize it as a meaningful activity that deserves priority; it is an important component of health and well-being; the therapist's own spirituality has led him or her to believe that this is an important dimension of getting to know the individual; spirituality is included in the American model of work; and finally, because there was focus on spirituality during the formal education.

Morris and colleagues (2014) suggest that a better inclusion of the elements of spirituality in OT practice could be achieved by developing educational standards, assessment instruments and programs of lifelong learning that include the concept of spirituality. Brémault - Phillips and colleagues (2015) also argue that the inclusion of spirituality could be supported by the statement and vision of the organization. Moreover, Bray, Egan and Beagan (2012) conclude that since religion can be a part of the occupational therapist's identity, Christianity could be a source of empathic healthcare (personal prayer and Christian values). However, religious OTs would need to limit their expressions of faith according to the requirements of a secular work environment.

Smith and Suto (2012) researched spiritual activities among people with diagnosed schizophrenia. They concluded that spirituality can help control the symptoms of schizophrenia and contributes to a meaningful life. Spirituality aided the search for meaning, gave an experience of empowerment and helped individuals with schizophrenia negotiate the difficult periods in their treatment process. Seriously ill people (for example, palliative care patients or those awaiting a difficult medical procedure) often wonder about the meaning of life and how to spend time. Lawson, Cline, French and Ismael (2017) conducted a study among patients undergoing blood or bone marrow transplant who participated in a voluntary art workshop. Their results show that participation had a positive effect on the patients and was a meaningful pastime that gave people a chance to express hope and their spirituality. Ben - Arye and colleagues (2016) also recorded positive outcomes among chemotherapy patients participating in a cooking workshop. The participants experienced the workshop as positive for their

quality of life; their gastrointestinal problems reduced, as did their stress and fatigue. The activity also improved their awareness of a healthy diet and spirituality.

Thompson and Gee (2018) believe that there is a need to train OT students how to perform an in-depth activity analysis that could help them establish the level of the user's spirituality. Jones (2016) developed a model that can aid the incorporation of spirituality into OT practice, education and research. OTs should first recognize their own spirituality and develop positive attitudes, values and beliefs toward it. This should be followed by the development of an effective therapeutic relationship, sensitive to the user's values, beliefs and experience connected with spirituality. The inclusion of the user in meaningful and personally important activities and life situations should consider the concepts of suffering, being, becoming, meaning, connectedness, mindfulness and transcendence. This process could lead to spiritual health and well-being.

Studies included in this review show that we probably need to re-evaluate some of the key OT documents, especially academic standards and the university curriculum. It might also be helpful to organize workshops on the topic of spirituality. This could assist OTs when reflecting on their own spirituality, when recognizing other people's spirituality as well as spirituality in occupations, and when attempting to include spirituality in their practical work.

LITERATURA

1. American Occupational Therapy Association (1995). Position paper: Occupation. *Am J Occup Ther*, 49, str. 1015–1018.
2. Ben - Arye, E. et al. (2016). The kitchen as therapy: qualitative assessment of an integrative cuisine workshop for patients undergoing chemotherapy. *Supportive Care in Cancer*, 24, No. 4, pp. 1487–1495. Pridobljeno dne 10. 7. 2018 s svetovnega spleta: <http://dx.doi.org/10.1007/s00520-015-2934-z>.
3. Bray, K. E., Egan, M. Y. and Beagan, B. L. (2012). The practice experience of evangelical Christian occupational therapists. *Canadian Journal of Occupational Therapy*, 79, No. 5, pp. 285–292.
4. Brémault - Phillips, S. et al. (2015). Integrating spirituality as a key component of patient care. *Religions*, 6, pp. 476–498. Pridobljeno dne 10. 7. 2018 s svetovnega spleta: <http://dx.doi.org/10.3390/rel6020476>.
5. Bursell, J. and Mayers, C. A. (2010). Spirituality within dementia care: perceptions of health professionals. *British Journal of Occupational Therapy*, 73, No. 4, pp. 144–148.
6. Canadian Association of Occupational Therapists (1991). *Occupational therapy guidelines for client-centred practice*. Toronto (ON): CAOT.
7. Peloquin, S. M (1997). The spiritual depth of occupation: making worlds and making lives. *Am J Occup Ther*, 51, str. 167–168.
8. Christiansen, C. H., Baum, C. M. and Bass - Haugen, J. (Eds.). (2005). *Occupational therapy: performance, participation, and well-being* (3rd ed.). Thorofare (NJ): SLACK.
9. Collins, M (1998). Occupational therapy and spirituality: reflecting on quality of experience in therapeutic interventions. *British Journal of Occupational Therapy*, 61, pp. 280–284.
10. Hasselkus, B. R. (2002). *The meaning of everyday occupation*. NJ (USA): SLACK.
11. Hemphill, B. (2015). Spiritual assessments in occupational therapy. *Open Journal of Occupational Therapy*, 3, No. 3, pp. 1–19. Pridobljeno dne 10. 7. 2018 s svetovnega spleta: <http://dx.doi.org/10.15453/2168-6408.1159>.

12. Hess, K. Y. and Ramugondo, E. (2014). Clinical reasoning used by occupational therapists to determine the nature of spiritual occupations in relation to psychiatric pathology. *British Journal of Occupational Therapy*, 77, No. 5, pp. 234–239.
13. Hill, P. C., Pargament, K. I., Swyers, J. P., Hill, R. L., McCullough, M. E., Hood, R. W. and Baumeister, R. F. (1998). Definitions of religion and spirituality. In: Larson, D. B., Swyers, J. P. and McCullough, M. E. (Eds). *Scientific Research on Spirituality and Health: a Consensus report*. Rockville, Md.: National Institute for Health Care Research, str. 14–30.
14. Hussey, T. (2009). Nursing and spirituality. *Nursing Philosophy*, 10 (2), 71–80.
15. Jones, J. (2016). A qualitative study exploring how occupational therapists embed spirituality into their practice. Doctoral thesis, University of Huddersfield. Pridobljeno dne 11. 7. 2018 s svetovnega spleta: <http://eprints.hud.ac.uk/id/eprint/27857/>.
16. Molineux, M. (2004). *Occupation for occupational therapists*. Oxford (UK): Blackwell.
17. Lebar, C., Marusic, V., Oven, A. in Vrhunec, B. (2011). Delovna terapija: visokošolski strokovni študijski program prve stopnje. Ljubljana: UL, Zdravstvena fakulteta.
18. Lawson, L. M., Cline, J., French, A. and Ismael, N. (2017). Patient perceptions of a 1-h art-making experience during blood and marrow transplant treatment. *European Journal of Cancer Care*. 26, No. 5, pp. 1–10. Pridobljeno dne 10. 7. 2018 s svetovnega spleta: <http://dx.doi.org/10.1111/ecc.12482>.
19. McFadden, S. H. in Gerl, R. R. (1990). Approaches to understanding the spirituality in second half of life. *Generations (Fall)*.
20. Morris, D. N., Stecher, J., Briggs - Pepler, K. M., Chittenden, C. M., Rubira J. and Wismer, L. K. (2014). Spirituality in occupational therapy: do we practice what we teach? *J Relig Health*, 53, 27–36.
21. Thompson, K. and Gee, B. M. (2018). Use of religious observance as a meaningful occupation in occupational therapy. *Open Journal of Occupational Therapy*, 6, No. 1, pp. 1–13. Pridobljeno dne 10. 7. 2018 s svetovnega spleta: <http://scholarworks.wmich.edu/ojot/vol6/iss1/10>.
22. Unruh, A. M., Versnel, J. and Kerr, N. (2002). Spirituality unplugged: a review of commonalities and contentions, and resiliency. *Can J of Occup Ther*, 68, 237–246.
23. Puchalski, C. (2001). The role of spirituality in health care. *BUMC Proceedings*, 14, 352–357.
24. Romli, M. H. and Yunus, F. W. (2016). Malaysian occupational therapists' perspective on prayer activity of muslim clients. *Education in Medicine Journal*, 8, No. 4, pp. 23–38. Pridobljeno dne 11. 7. 2018 s svetovnega spleta: <http://dx.doi.org/10.5959/eimj.v8i4.448>.
25. Smith, S. and Suto, M. J. (2012). Religious and/or spiritual practices: extending spiritual freedom to people with schizophrenia. *Canadian Journal of Occupational Therapy*, 79, No. 2, pp. 77–85.
26. Littel, J. H., Corcoran, J. and Pillai, V. (2008). *Systematic reviews and meta-analysis*. Oxford (UK): Oxford University Press.
27. World Federation of Occupational Therapy (2012). *Definitions of Occupational Therapy from member organisations*. WFOT, p. 3. Pridobljeno dne 24. 8. 2018 s svetovnega spleta: <file:///C:/Users/Uporabnik/Downloads/pdf>.